

BUITEN

6^e JAARGANG N°. 39.

ZATERDAG 28 SEPTEMBER 1912.

MINERVA-TEMPEL TE ASSISI.

INHOUD:

ZOMERGETIJ, DOOR JOANNES REDDINGIUS	BLZ. 460
VAN DEN REGEN GESPROKEN, DOOR V. V.	„ 461
WANNEER IS HET KASTEEL MIDDACHTEN GEBOUWD?	„ 461
ASSISI, DOOR MAURITS WAGENVOORT, GEÏLL. BLZ. 459 EN 462—464	
BIJ DEN ROERMONDSCHEN SINT CHRISTOFFEL, DOOR A. F. VAN BEURDEN.	BLZ. 464
NEDERHORST (- DEN BERG) II, DOOR TOM SCHILPEROORT, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 465—468
EEN SPLINTERNIEUW DORP, DOOR G.	BLZ. 466
OORLOG AAN DE BRUG (SLOT), UIT HET ITALIAANSCH VAN GABRIELE D'ANNUNZIO	„ 467
DE METSELBIJEN I, NAAR HET FRANSCH VAN J. H. FABRE, DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS, GEÏLLUSTREERD.	„ 468
EEN GEVOLG VAN DEN NATTEN ZOMER, ILLUSTRATIE	„ 469
TARWE-AREN IN NORMALEN TOESTAND, ILLUSTRATIE	„ 469

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk ait blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

ZOMERGETIJ.

MET een dichter in de natuur te verkeeren is aantrekkelijk voor minnaars van het schoone. Dikwijls op mijn tochten door de bosschen en over de hei, over bergen en door valleien, nam ik een dichtbundel mee. Vaak gebeurde het mij, dat ik, mij verdiepend in 's dichters werk, beter de natuur leerde verstaan, want altijd spreekt zij in geheimzinnige taal tot den mensch.

Van 't zomer leerde ik een Duitsch dichter kennen, die Paul Remer heet. Vele zomerliederen schreef hij. Elders gaf ik over hem een uitvoerige studie. Vele van zijn natuurliederden heb ik in 't Hollandsch overgebracht.

Hier volgen eenige van zijn liederen:

DE DICHTER SPREEKT.

Gij wilt van mij een minnelied?
mijn hart is vol liefde en zingt toch niet,
eerst zwijge de stormwind, de booze —

Als stil en geheimvol in 't licht der maan
een bootje met zingende meisjes drijft aan,
dan droomt het van diep-roode rozen.

WOUDGERUCHT.

Zonnelicht valt door donker groen,
als goudblonde lokken —
diep in mijn harte hoor ik zacht
veel klinkende klokken.

Zomerwind ruischt door het zwoele woud,
stil en lijse,
en in mijn zingend hart klinkt op
een bange wijze.

Liefde, liefde, het eeuwige lied
vol jubel en tranen,
vult de schuchtere ziele mij
met jubel en tranen.

JOHANNESNACHT.

Als de rozen bloeien,
en de lichtkevers gloeien
in den zwoelen Johannesnacht —
neem lijf en ziel in acht!

De oude aarde opent zich stil,
nu rijst begeerte en booze wil,
de heksen rijden naar den Blocksberg toe,
van beet begeeren nimmer moe.

De wellust sluipt als een leeuw door den nacht,
gij zijt haar prooi, vóór gij het dacht.
Nu kunt gij nimmer op aarde meer
als een kindje spelen weer.

Als de rozen bloeien,
en de lichtkevers gloeien
in den zwoelen Johannesnacht —
neem lijf en ziel in acht.

JOHANNESDAG.

Johannesdag, Johannesdag,
nu klopt uw hart met zwaren slag,
gij wilt uit tooverijen
het Koningskind bevrijen.

Gij gaat in 't heete zongeweld,
een Zondagskind, een sprookjesheld.
Ginds op verlaten bergen
bewaken haar de dwergen.

Daar zit een pad op een groenen steen,
gij moet haar kussen, de toover is heen!
gij voelt in uw armen bewegen,
een meisje, dat koud was gezegen.

Jaag uit de bergen met donderslag,
rijdt naar een slot op Johannesdag,
gij voert uw vrouw ten troone,
op 't hoofd een goudene kroone.

ZOMERZON.

Zomerzon kust thans uw hand,
gij kunt dit niet voorkomen,
zij wordt zoo bruin, zij was zoo blank
als bloei van appelboomen.

Zomerzon kust thans uw hand,
gij laat dit maar gebeuren,
zij wordt zoo rood, zoo kersenrood,
en wilde eens verkleuren.

Zomerzon kust thans uw lijf,
gij buigt in teder beven,
al-over-al ter zonne dringt
van vruchten zwaar het leven!

LIED VAN DEN MAN.

Het machtig-brandend morgengloeien,
het windsel-brekend lentebloeien
kwam al tot rust in uw gemoed.
Gij zijt de zomer van mijn leven,
en de vervulling van mijn streven,
de rijke, gouden vrucht, vol gloed!

Blij werk ik met mijn sterke handen,
in winterkou en zonnebranden,
en 't allerzwaarste wordt mij licht!
Is mijn verlangen ook gestorven,
ik heb een nieuw geluk verworven,
het schoon geluk van hoogen plicht.

LIED VAN DE MOEDER.

Wat was ik lang in droom gevangen,
ik, dwaas, dom kind —
ik dacht, dat staag de lent zou bloeien,
ik was zoo blind.

O sinds uw arm mij mag omvangen
en lijf en ziel,
is droom van jeugd van mij geweken,
de blinddoek viel.

Geluk, dat is geen dansende jonkvrouw,
die lacht, vol zang —
geluk, dat is een zorgende moeder,
heur hart is bang.

OOGSTLIED.

In bronzen vuist
de zeis veruist
in gouden arenrei —
De zeis blij klinkt,
de zeis mij zingt:
De wereld is voor mij!

Een siddren trilt,
een zuchten rilt,
zwaar valt de halm terzij,
de zeis blij klinkt,
de zeis mij zingt:
De wereld is voor mij.

De nacht begint,
en de avond spint
schaduw op veld en wei. —
Uit sterrensfeer
klinkt vredig neer:
De wereld is voor mij!

OUD LIED.

Daar bloeit een bloempje diep in 't dal,
de beken zingend vleien;
hoog staan in trotsch de rotsen pal,
de hooge rotsenreien.

De blaren van 't bloempje zijn sneeuwig-rein,
zij lichten op in het donker
der diepe vallei, een heiligenschijn
straalt uit van lichtgeflonker.

Zacht zingt door de rotseneenzaamheid
beekzang, die nimmer zal keeren:
een lied van liefde, een lied van strijd
en heilig groot ontbeeren . . .

GRIJZE URE.

O wie in roes, in roes heeft geleefd,
wiens hart in vreugde heeft gebeefd,
voor hem komt ook eenmaal het morgengrauwen,
als de oogen slechts asch, slechts asch aanschouwen.

Dan zijt gij zoo mat en tot sterven vermoed,
al zalige lust is verbloed en vergloed,
u zonken al zonnen en sterren,
't is grijs u, heinde en verre.

En rusten, rusten is dan uw beê,
de wind nam de laatste klaprozen mee,
op de aarde zinken de roode blaân,
ook gij wilt sterven, sterven gaan!

ZONNEDOOD.

Moede zinkt de zon in zee
en sterft in rood vergloeden —
zoo moet een trotsch en wereld-groot hart
aan de aarde langzaam verbloeden.

Nu neigt ook de dag het schoone hoofd,
het avondrood vergaat er —
de nacht betrêedt in rouwgewaad
het somber-donker water.

Het was mij een genot dezen dichter van zomertij en herfst,
op deze wijze bij U in te leiden.

JOANNES REDDINGIUS.

VAN DEN REGEN GESPROKEN. . . .

HET regent maar gedurig voort*): onze heele mooie zomer verregent. En we klagen maar; iedereen klaagt mee. . . het lijkt wel of er nog nooit zóó'n regenzomer is geweest, of we dit jaar al heel onrechtvaardig behandeld worden. Toch mogen we nog dankbaar zijn; het heeft wel heel wat erger gespoekt dan nu. Gottfried's Historische Kroniek vertelt dat het in 1315 van Mei af tot in November gestadig doorregende, zoodat het koren niet kon rijpen en er alleen in de stad Erfurt 8000 menschen van den honger stierven.

Een regen van kleine stukjes vleesch, zooals we aangeteekend vinden, dat meer dan 300 jaar voor Christus te Rome plaats vond, is ook niet erg aantrekkelijk — te meer daar de raven met het vleesch gingen strijken — zoomin als de bloedregen, die in 't jaar 1017 te Rome viel. De ongelukkigen, die in dezen regen liepen, konden hun leven lang met de bloedvlekken op hun huid rondlopen, daar deze onmogelijk te verwijderen waren. Van hout, steen, kleeren, enz. was het bloed echter gemakkelijk weg te wisschen.

Met onzen zomerregen van doodgewoon water behoeven we dus niet al te ontevreden te zijn. Canopus — zooals de oude Egyptenaren den „god van het vochtige element” noemden — behandelt ons nog al vrij genadig. Hij laat echter genoeg van zich merken, om de aandacht geducht op zich gevestigd te houden en een herinnering aan de looze streek, waardoor hij lange jaren geleden de overwinning behaalde op den vuurgod der Chaldeeuwen is daardoor dit jaar niet misplaatst.

De Chaldeeuwen hielden hun vuurgod voor den machtigsten god der wereld, omdat hij ongetwijfeld iederen anderen god, hetzij deze van koper, zilver, goud, hout, steen of welke andere stof ook gemaakt was, zou kunnen verteren.

Toen de priester van Canopus dit hoorde nam hij een dier Egyptische waterkruiken, welke aan alle kanten vol kleine

*) De regen heeft, nadat wij dit artikeltje naar de drukkerij hadden gezonden, medelijden met ons gekregen en de zon spant zich de laatste weken zeer in, om ons het geleden leed te doen vergeten, maar het is zoo erg geweest, dat wij meenen ook thans nog wel dit stukje te kunnen plaatsen.

RED.

gaatjes zijn, bedoeld om hierdoor onzuiver water te zeven. De priester stopte alle openingen met was dicht, beschilderde de kruik in verschillende kleuren, zoodat de gaatjes niet meer te zien waren en vulde haar toen met water. Op de kruik plaatste hij het hoofd van een oud beeld. Daarop kwamen de Chaldeeuwen en de strijd nam een aanvang. Een vuur werd aangestoken en de Canopuskruik daarop geplaatst. Na een oogenblik smolt de was, het water begon uit alle gaatjes te stroomen en bluschte het vuur. Zoo bleef Canopus overwinnaar en werd sinds dien altijd voorgesteld door een dikbuikige kruik, waarop een hoofd geplaatst is.

Voor op de kruik zijn twee beschermgoden — kenbaar aan hunne stokken — afgebeeld. De een stelt een hond, de ander een kat voor, de stokken dienen tot het afweren van onheilen. Hierboven ziet men een havik, waarmee de Egyptenaren Osiris, de opperste der goden, bedoelden.

Onder de havik staat Harpocrates, of Horus den vinger op den mond, ten teeken dat heilige geheimen alleen door zwijgen te eeren zijn.

De kluit met adders onder op de vaas beteekende het leven, de beweging en de vruchtbaarheid der wereld. Onder de adders nog een schallebijter, die kort en goed „de wereld” voorstelt. v. V.

WANNEER IS HET KASTEEL
MIDDACHTEN GEBOUWD?

NAAR aanleiding van de mededeeling in het artikel „De tuinaanleg bij het kasteel Middachten” van den heer H. F. Hartogh Heys van Zouteveen (geplaatst in ons nummer van 7 Sept. l.l.), dat het tegenwoordige kasteel van Middachten werd gebouwd na den Vrede van Rijswijk in 1687, ontvingen wij het volgende schrijven:

Middachten, 11 September 1912.

Aan de Redactie van het Tijdschrift „Buiten”,
Adres: de firma Scheltema en Holkema,
Amsterdam.

Mijne Heeren,

Het zij mij vergund U te wijzen op een fout, die in het laatste nummer van Uw tijdschrift voorkomt in een stukje over den Middachter tuinaanleg, terwijl deze fout ook reeds vroeger in ditzelfde tijdschrift is gedeputeerd. Er staat n.l. dat het tegenwoordige Kasteel Middachten is gebouwd na den Vrede van Rijswijk in 1687. Dit nu is onjuist. Het kasteel Middachten is in dien tijd na den Vrede van Rijswijk door den eersten Graaf van Athlone geheel *gerestaureerd*, maar het kasteel als zoodanig bestond toen reeds lang en is nooit geheel verwoest geweest. Misschien wilt U zoo goed zijn deze fout in een der volgende nummers te rectificeren.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer te zijn

Uw dw. dr.
L. A. Ruys,
Rentmeester van Middachten.

De heer Hartogh Heys van Zouteveen, met dit schrijven in kennis gesteld, zendt ons hierop het volgende antwoord:

Geachte Redactie,

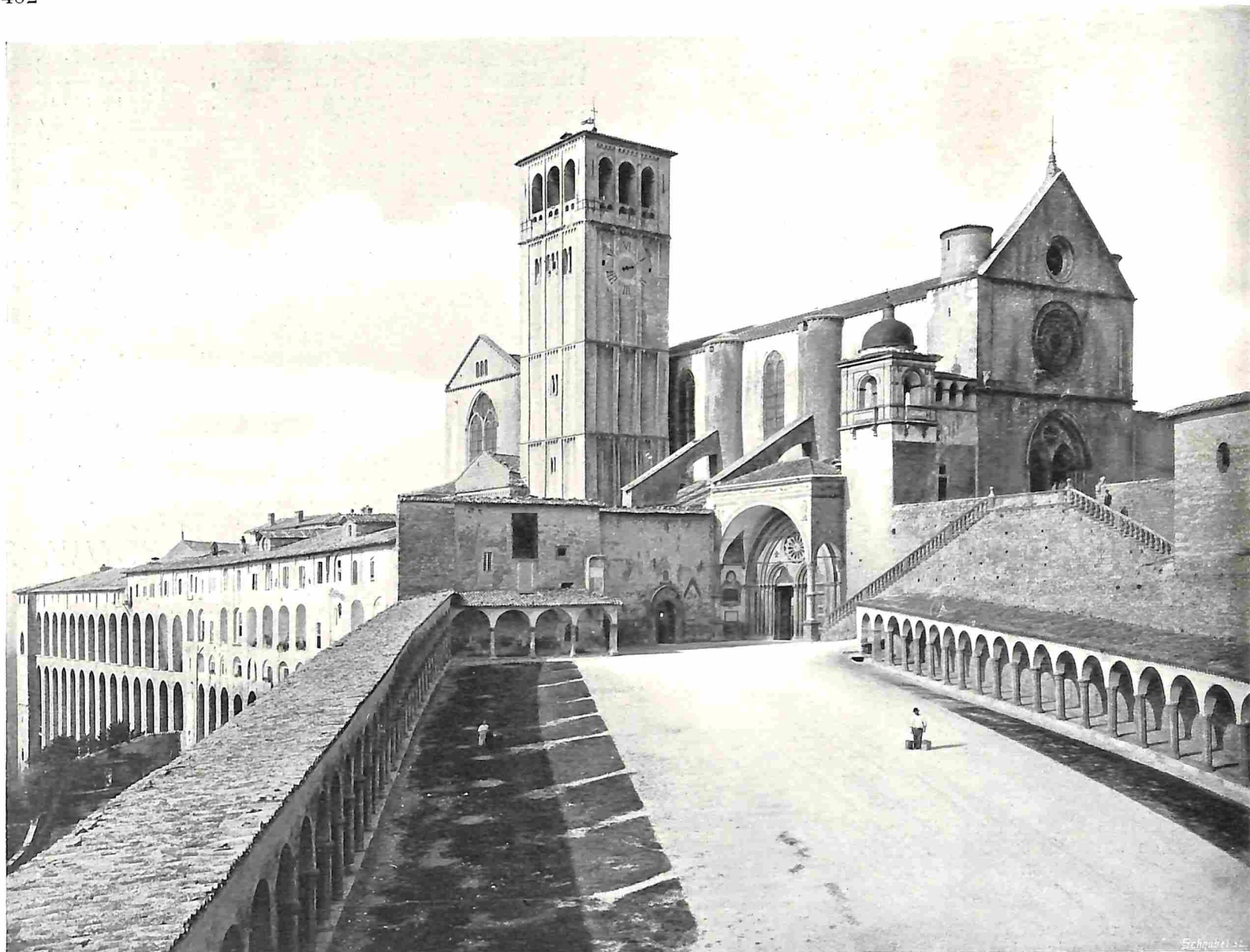
Naar aanleiding van het door U mij toegezonden schrijven van den heer L. A. Ruys van 11 September, wil ik wel ronduit bekennen, dat ik de betreffende mededeeling ontleend heb aan het artikel over Middachten, voorkomende in het nummer van „Buiten” van 14 Augustus 1909. Ik heb hierin vertrouwen gesteld, daar de schrijver als bron de Geldersche Volksalmanak van 1875 noemde; trouwens, daar noch in het werk van Schlichtenhorst, noch in de werken van Rob. van der Aa, van Lennep enz. iets over Middachten te vinden is, was ik wel daarop aangewezen!

Evenmin als de vorige schrijver heb ik echter bedoeld, dat er absoluut niets van het oude kasteel was blijven bestaan! In het bovenbedoeld artikel worden zelfs nog enkele gedeelten beschreven als overblijfsels van het oude kasteel.

De heer Ruys spreekt echter van *restauratie*. Hiermede kan ik toch nog niet geheel instemmen. Ik versta onder restauratie een verbouwen of weder opbouwen in den *vorigen toestand*. En als men nu de afbeelding van het kasteel op het kaartje van Schlichtenhorst, (zie het nummer van 7 September), vergelijkt met den tegenwoordigen toestand, dan ziet men toch een *zeer groot verschil*. De *stijl* van het tegenwoordige gebouw is wel is waar nog die van Jacob van Campen (1508—1657), dus nog dateerend van 1643. Dit zou echter alleen bewijzen, dat bij den bouw van het kasteel in 1697 de stijl van het vorige gebouw in acht genomen is. Ik geloof dan ook nu nog, dat hier de waarheid in het midden ligt; n.l., dat de *restauratie* van het (min of meer vernielde), oude gebouw gepaard is gegaan met eene diep ingrijpende *verbouwing*. En nu blijft alleen de vraag over, in welke mate het kasteel door de Franschen vernield is geworden. De heer Ruys schrijft, dat het kasteel nooit *geheel* verwoest is geweest. Dit neem ik gaarne aan. Maar. . . als de Franschen van dien tijd iets vernielden, dan deden zij het doorgaans grondig.

Met de meeste hoogachting

H. F. HARTOGH HEYS VAN ZOUTEVEEN.

DE CHIESA SUPERIORA.

A S S I S I.

EEN wereldling vermoeid, ontgoocheld, verbitterd, gaat naar Assisi niet op zonder leven en voorbeeld van den Heiligen Frans te overdenken. Ach, het is hem onmogelijk het na te volgen. Hem ontbreekt het allermeest-nooddige: het loutere geloof. Hij kan ook de wereld niet verzaken, wier kind hij is. Ondanks het klimmen zijner jaren voelt hij in zich het leven in onstuimige begeerten. Als een stuurloos schip wordt hij geslingerd door de schuimende golven zijner zinnen en hartstochten, angstig ziet hij uit naar een haven om veilig te zijn tegen den dreigenden ondergang van den ouderdom. Dààr, dààr! Assisi! Op den hoogen Subasio lokt hem, zacht-glimlachend, het vermagerde gelaat van het „arme stakkertje”, wenkt hem de hand met de kruiswond van onzen goeden Heere, helaas, hij wordt voorbijgedreven: deze rustige haven van wereldverzaking is niet voor hem.

Is zij dan ooit voor iemand geweest, behalve voor de eerste broeders en metgezellen van den Heilige, zij met hun naieve bewondering, en voor de Heilige Clara, in haar loutere liefde? Hoe heeft Frans van Assisi gestreden om de wereld te mogen verzaken, om niets te mogen bezitten, om arm te mogen zijn. Maar reeds ten tijde van zijn leven, terwijl *il poverello* weg was in de heilige verrukkingen der overdenking van Christus' leven en dood, dwong de wereld zijne volgelingen tot erkenning van haar-zelf, tot aanvaarding van verwerpelijik goed. Hoe zou dus, wat onmogelijk bleek in de twaalfde eeuw, nog werkelijkheid kunnen worden in dezen tijd van waanzinnige jacht naar bezit en maatschappelijke eer? Arm te mogen zijn, niets te mogen bezitten? Zelfs den bedelaar in onze straten is het niet geoorloofd. Indien het „arme stakkertje” met zijne stigmatische kruiswonden heden zijn louterend ideaal wilde leven, zou de politie hem oppakken en te Veenhuizen aan het werk zetten.

Neen, zoo min als de Nvolging van Christus, is het eenig mensch gegeven het voorbeeld van den Heiligen Frans in zijn leven over te brengen. De wereld is schoon, sterk, verleidelijk; zij is de moeder onzer zorgen en wanhopen, maar onzer verzaligingen tevens. Wij kunnen niet anders dan haar liefhebben en aanhangen. Toch, in de vele oogenblikken onzer afmatting, zien wij op naar het oude Assisi, waar het blijde lijden en de van het vogelenlied doorschalde armoede van den Heiligen Frans ons lokken. Gegroet,

broeder Frans! Wij willen, mogen, kunnen uw voorbeeld niet navolgen, maar dat het over het leven dezer wereld schijnt, zal den moeden wereldling steeds een vertroosting zijn.

Onder de wonderen, welke men den Heiligen Frans toeschrijft, is er misschien geen grooter dan dat zijn geboortestad, om der wille van zijn nagedachtenis, heden haast nog in denzelfden toestand verkeert als acht eeuwen geleden. Een kleine stad maar, hoog aan de helling van den Subasio de wijde Umbrische prachtvlakte overziende, in wier ruig groen de landhuizen en boerderijen witspikkelen. Glinsterend kronkelt zich de Tescio er door heen, en het vrome Assisi staart peinzend uit in de verte, over het heiligdom van „Sinte Maria met de Engelen”, dat hoog overkoepelt het kerkje van het „Portiekje”, door broeder Frans met eigen handen herbouwd. Door den glimlach van de tegenoverliggende zusterstad, Perugia, de wereldsche met hare schatten en haar vroolijke jeugd van studenten en soldaten, laat Assisi zich niet van hare vrome overdenkingen aflokken. Zij verlangt niets anders, niets meer dan wat zij bezit: hare herinneringen aan hare twee kinderen, Frans en Clara. Mogen andere steden uitzien naar de toekomst, hopen op welvaart: voor haar is elke dag een verleden te meer, zij is tevreden in haar versteening en haar armoede.

Niettemin is zij in haar verzaligde rust blijde te leven, doordrenkt van het voorbeeld van den Heiligen Frans. Er is zooveel schoonheid in haar en om haar heen. Wie zou niet dankbaar het leven aanvaarden in de aanschouwing van het lieflijke Umbrië? Daarom was de strijd van Frans om de wereld en het bezit te mogen verzaken, het lijden van Christus in den vleesche te mogen nalin de aanschouwing dezer natuur, niet anders kan dan haar in zijn *Laudes Creaturarum*: het „Lied van zuster Zon”.

„Allerhoogste, almachtige, goede Heere;

U zij gegeven lof, glorie en eer en alle benedictie.
Aan U alleen, Allerhoogste, worden zij opgedragen
en geen mensch waardig Uw naam te noemen.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, met alle Uwe schepselen
in het bijzonder dame onze zuster zon,
de welke het dag maakt en voor dezen licht.

INTÉRIEUR VAN DE KERK VAN DEN HEILIGEN FRANS.

En zij is schoon en stralend van grooten luister;
van U, Allerhoogste, draagt zij de beteekenis.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, voor zuster maan en de sterren.
Gij hebt deze in den hemel geformeerd helder en dierbaar en
schoon.

Geloofd zijt Gij, mijn Heer, voor broeder wind
en de lucht en de wolken en het klare blauw, te allen tijd,
door de welke Gij aan Uwe schepselen het leven schenkt.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, voor broeder water,
dewelke is zeer nuttig en nederig en kostelijk en kuisch.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, voor broeder vuur,
door dewelke gij de duisternis licht maakt.
Schoon is hij en vroolijk en krachtig en sterk.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer voor zuster onze moederaarde,
dewelke voortbrengt en leidt en leven geeft
aan velerlei graan en vrucht met kleurige bloemen en kruiden.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, voor hen die vergiffenis schenken
om der wille Uwer liefde

en verdragen krankheden en smarten;
zalig zijn zij die in vrede sterven,
want door U, Allerhoogste, zullen zij worden gekroond.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, voor broeder onzen lichamelijken
Dien geen levende kan ontgaan;

dood,
welzalgig zij, die zich dan bevinden in Uw allerheiligsten wil,
en wie de dood niet kan deren.
Looft en spreekt zalig, mijn Heer, en dankt Hem en dient
Hem in groote nederigheid.

Deze liefde van den Heiligen Frans voor al het geschapene sprak
zich, in het geloof van Assisi's bevolking, ook uit voor de dieren.
Hij verstond hun taal, had mededoogen voor de zwakheden dezer
onze broeders en zusters. In Gubbio, vertelt men, richtte eens
een verschrikkelijke wolf hevige verwoestingen aan, en ver-
slond zoowel den herder als de lammeren. Broeder Frans
echter ging hem tegemoet en deed hem een voorstel: „ik beloof
je, dat ik je schadeloos zal stellen”, zei hij, „je zult dus niet meer
hongerlijden, want ik weet wel: het is de honger, die je al dit kwaad
doet verrichten. Maar terwijl ik je deze genade doe verwerven,
eisch ik, wolf, dat je me belooft nooit meer een menshelijk wezen,
noch eenig dier te zullen aanvallen. Belooft je me dit?” De wolf
hief zijn rechterpoot op en legde hem in de hand van broeder
Frans, die met hem tot Gubbio inkeerde. De bevolking beloofde
als met één stem hem tot in het einde zijner dagen te zullen
voeden, en aldus geschiedde. De wolf leefde in vrijheid in de

stad en stierf van ouderdom, betreurd door de bevolking, wyl hij
haar den man Gods herinnerde.

In de wijde Umbrische vlakte, op een uur afstands van het
hooge Assisi, verheft zich, omgeven van zijn gelijknamige stadje,
de trotsch gekoepelde *Santa Maria degli Angeli*, waar eertijds het
kerkje stond der *Portiunkula* — het „gedeelteje” —, dat sinds
de eerste eeuwen doel van vele bedevaartgangers is geweest.
Met het Portiunkula-kerkje zijn de heiligste herinneringen aan
Frans van Assisi vereenigd. Hij zag het als bouwval, en, na het
materiaal bijeengebedeld te hebben, herbouwde hij het alleen.
Hier stichtte hij de orde der Minderbroeders, hier legde Sinte
Clara de kloostergelofte af. De Heilige Frans van Assisi en de
Heilige Clara zijn doorzichtig van louterheid, als twee bijbelsche
beelden in een kerkraam. Maar het armoede-ideaal van Frans
ging tegen Kerk en Maatschappij in: de hooge geestelijkheid,
bewust het niet te kunnen bestrijden, haastte zich het in be-
scherming te nemen, en het te verstikken onder den rijkdom en
de pracht harer hulde-zelf.

Ziedaar dan de hooge *Santa Maria degli Angeli* in de vlakte
over het kapelletje der *Portiunkula* heengebouwd; ziedaar, aan
de helling van den Subasio, op zijn indrukwekkende stutbogen, de
aan den Heiligen Frans gewijde kathedraal; ziedaar, in het midden
van Assisi, de Sinte Clara-kerk met hare geweldige beeren, hoog-
wolvend als triomfbogen. O, zeker, geen prachtiger heiligdom
dan deze munster. Drie kerken boven elkaar gebouwd: de krypta,
de onderkerk en de bovenkerk, het middenste heiligdom in de
zuivere lijnen zijner heerlijk beschilderde kruisboogen een har-
monie, zooals edeler geen bouwkunst in steen heeft gezongen:
de bovenkerk, met aan den wand het leven van den heiligen Frans
in kinderlijke verbeeldingen afgeschilderd door Giotto en zijne
leerlingen. Dit is zeer indrukwekkend, zeer schoon van kunst. Een
keer te meer bewijst de Roomsche kerk er haar macht en
rijkdom door. En de grootsche Romaansche bouw van de Sinte-
Clara-kerk: is ook deze niet ontzagwekkend? En de overige kerken,
zoovele in Assisi, welke het leven van den heiligen Frans heeten
te eeren, door dit of dat veelbeteekenend voorval in herinnering
te brengen? Waarom ook niet de tot christelijk heiligdom
herschapen heidensche Minerva-tempel genoemd? Met de reeks
zijner Korinthische zuilen is hij zuiverder van lijn nog dan enig
Romaansch of Gotisch kerkgebouw kan zijn, en ofschoon hij niet
onmiddellijk met het leven der Assisische heiligen verbonden is,
ongetwijfeld hebben hunne aan Christus' Navelgong gewijde
gedachten zich wel eens met dit heiligdom uit het verafschuwde

heidensche verleden bezig gehouden. Christelijke kerk nu ook de Minerva, is zij in haar eenvoudige schoonheid hare Christingeboren zusters in steen een prediking zonder-end. Maar wat hebben deze grootsche heiligdommen, wier schoonheid en luister het oog welgevallig aanschouwt, wat hebben zij te doen met het ideaal van wereldverzaking en armoede van den heiligen Frans? Zij zijn er de ontkenning, de beleediging van.

Neen, niet door de vele kerken in Assisi, van zooveel beteekenis toch in bouwkunst en schilderkunst van Italië, wordt heden de heilige Frans en de vrome zusterziel, de heilige Clara, geëerd. Van haar toch is het kloosterkerkje van Sint-Damiaan over, waar zij woonde en Frans in gedachten van vrome liefde vereerde. Frans en Clara:

Hij scheen der zon gelijk, en zij der claere maan!

In zijn armoede van ruw hout, door den tijd gebeitst en glanzend gemaakt, en zijn gepleisterden steen, door primitieven *al fresco* beschilderd, is dit kerkje, dit kloostertje der vrome Clarissen, dit tuintje met louteringsbloemen, van waar de blik over de wijde vlakke heendroomt, dit kale *refectorium* met zijn ruwe banken en tafels, indrukwekkender dan eenig majesteitelijk en met alle pracht gesierd heiligdom door de Kerk in de gebiedende onderdrukking van het ideaal dezer twee heilige armen gesticht. Het is niet slechts indrukwekkend: het is lieflijk. Assisi zelf leeft alleen nog van en voor den heiligen Frans. Assisi is een graf, een mummie van een stad der Italiaansche middeleeuwen. Maar uit dit graf bloeit het leven op, deze mummie beweegt zich en... bedelt. Want terwijl de jonge, de gezonde, de levendierende menschen, zij die arbeiden kunnen en uitzien naar de toekomst, uit Assisi wegtrekken, zoo spoedig zij kunnen, blijven in deze stad der levensverzaking enkel de kinderen over en, om der wille dezer, de moeders, de grijsaards, de gebrekkigen. Zouden zij dan niet de hand uitsteken en een aalmoes vragen aan hen die naar Assisi opgaan om den heiligen Frans te eeren? Waar ook afkeurenswaardig: hier heeft de bedelarij een geheiligd recht. Waar ook de wereldsche, de maatschappelijke mensch gelijk hebbe de bedelarij te keeren, hier zou de afwijzing van de uitgestoken hand een snoode verloochening zijn van hem, om wien te vereeren hij gekomen is. De bedelaar is in Assisi koning, een koning nederig en zachtzinnig, gebogen van lichaam en fluisterend van stem, bewust toch van zijn goed recht, hem door den heilige geschonken. Zijn bedelarij is blijmoedig, haast eerbiedwekkend. Hij, die waarlijk den heiligen Frans eert, is verheugd in Assisi althans bedelaars te vinden: zij en zij alleen huldigen den heilige metterdaad, door de navolging van zijn voorbeeld. In Assisi heeft de bedelarij een aureool en is zij sympathiek.

Assisi zelf is naakt als Lazarus, hare huizen lijken melaatsch als Job. Het uiterlijk harer klimmende en dalende straten, nauw en overboogd, de in ruwen brons-kleurigen bergsteen gebouwde gevels, met uitgesleten steenen trappen en stoepen, de romaansche

ASSISI. BIDKAPEL VAN DE HEILIGE CLARA IN HET KLOOSTERKERKJE VAN ST. DAMIAAN.

stadsmuren en hunne middeleeuwsche poorten, haar meditatieve stilheid: dit alles maakt van Assisi wel de twaalfde eeuwsche stad, getuigende van een tijd van levensverwildering, waaruit dan die lieflijke zielen van Frans en zijne broeders, van Clara en hare zusters zijn opgebloeid als lentebloemen op een bouwval. De eerste aanblik van Assisi is dreigend. Maar wel verre van woest te zijn, is Assisi zacht geaard, nederig en onderworpen. De verwildering der middeleeuwen is uit haar nog leeft is wat den heiligen mummie geworden, en wat in haar nog leeft is wat den heiligen Frans en de heilige Clara bezielde: de vrome overdenking, de dankbare liefde voor het naakte leven, de blijde verheerlijking der louteren natuur, en daarbij de verwerping van wereldlijk goed. Deze, de weinige die er Assisi is niet voor jonge menschen een stad. Deze, de weinige die er Assisi is voor hen in wie het leven moede is: hetzij dat deze er zich levend komen begraven in de overdenking van het voorbeeld van den heiligen Frans, hetzij dat zij, nog in de kluisters hunner zinnen, slechts voor enkele uren ter innerlijke bedevaart opgaan. Zij kennen er oogenblikken van de vreugdevolste zielvertrouwing doormaken, want zelfs in het lijden zijner stigmatische kruiswonden was de heilige Frans blijmoedig. Ook hij roept het den menschen toe: „desespereert niet!”

MAURITS WAGENVOORT.

BIJ DEN ROERMONDSCHEN SINT CHRISTOFFEL.

ROERMOND, vroeger de hoofdstad van het afzonderlijk liggend Over- of Opperkwartier van Gelre, ligt aan Maas en Roer. Maar zijn naam dankt het aan het riviertje de Roer, een onrustig, diep riviertje met een langen, kronkelenden loop, dat in wintertijden heel wat water naar de Maas zendt. De Roer liep vroeger door het lage weiland om de stad, terwijl de Maas bij het dorpje Ool naar het westen liep dicht langs het mooie kasteel Horn, om zich een half uur beneden Roermond met de Roer te vereenigen.

In 1342 is de Maas echter dichter op de stad aangelegd, terwijl de rivier, toen ze later weer neiging vertoende, om de stad te verlaten, netjes tot gehoorzaamheid gebracht werd.

Waar de Roer in de Maas loept, heeft ze door de verschillende aftappingen door de Hambeek en door de molens al veel water verloren.

Driftig loopt de Roer, die haar naam niet te vergeefs draagt, in verschillende armen door het gedeelte, waar men de molens vindt, om dan onder de mooie hardstenen brug, door Maria Theresia gebouwd, door te loopen toen de oudere door ijsgang weggeslagen en vernield was, zocals het opschrift vermeldt.

Hier ziet men ook de Werf, waar in vroegere tijden zich de handel te samen trok in kalk, leien, steenkolen, mergel, en bouwmaterialen, die per schip van Luik aangevoerd werden. Op de Werf was ook het gildenhuis van het krachtige zakken-dragersgilde, dat zoo luidruchtig kon teren, dat eigendommen bezat en bij processies en optochten van den magistraat gewapend optrok en dat bij belegering, bij nood der stad, duchtig arm en lijf roerde.

Wel moest de gildemeester met een harden slag op tafel af en toe eens stilte gebieden, en tot de orde vermanen, als de broeders „twistig” werden en werd het erg, dan moest hij hun eenige vanen bier boete doen betalen, maar al riepen de gildebroeders wat hard, werken, als 't tijd was, deden ze ook.

Thans stelt het verkeer andere eischen aan onze bruggen. Ze moeten meer draagkracht hebben, het ijzer is in onzen tijd gemakkelijker te bekomen, dan in den tijd van Maria Theresia en men kent 't gebruik beter.

Maar hoe 't ook zij, zeker is het, dat de oude steenen brug te Roermond het elegantie verre wint van de nieuwe ijzeren spoorbrug, die wat meer op den Kapellerweg aan over de Roer gespannen is.

Nog zoo'n leelijke brug ligt er over de Maas. Ze is in 1863 gebouwd ter vervanging der oude veerpont, waaraan zooveel bezwaren verbonden waren.

Wanneer het water hoog was, of de rivier bedekt was met ijsschotsen, dan duurde het soms uren eer men menschen, paarden en karren veilig overgebracht had.

Wel heeft ze veel geld gekost, maar het verkeer is toegenomen, en de stad heft bruggeld, dat ten minste een gedeelte der onderhoudskosten en van den interest dekt.

De rivier ziet er meestal rustig uit, maar als bij ijsgang de reuzenschotsen zich te pletter loopen tegen de hardstenen pijlers, het water in kolken wielt en voortschiet in toomlooze geele water der Roer mengt zich dan in de woeste buiteling en bruischenden golfslag onder de brug met het blauwgroene Maaswater.

Dan loopt het water over de groote stadsweilanden en zoekt weer de oude, sinds lang verlaten laagten op en voelt er zich

thuis. Maar het trekt zich langzamerhand terug, de weilanden vruchtbaar makend met zijn slib.

En als dan de zon weer vroolijk schijnt en lange, bevende spiegeling toovert op het lichtbewogen watervlak, dan keeren ook weer de wasschers en spoelsters naar de Maas terug, om hun eentonig, nat werk te verrichten. De visscher gaat dan weer te water en zich weinig storend aan de langdurige afkoeling van 't halve bad, tracht hij al door met de voeten het zand op te jagen, de nieuwsgierige, op buit beluste vischjes te lokken.

De Roermondenaar wandelt gaarne langs Roer en Maas. 't Is er frisch, open, luchtig, groen en naar alle kanten heeft men een weidsch uitzicht. Vóór u over de Maasbrug ziet men de torens van dorp en kasteel Horn, meer noordelijk de Donck, eene groote hoeve bij het dorpje de Weerd; dan volgt de spoorwegbrug bij Buggenum, de zwarte molen van Leeuwen, de Broekhin; links liggen weer andere dorpen en gehuchten.

Op de werf langs de Roer is het bedrijvig en de jeugd is er te vinden.

Een mooie weg met lindeboomen, overblijfsels van vroegeren aanleg sluiten zich aan Werf en Steenen brug aan. Men krijgt hier den Sint Christoffeltoren te zien, die slank en spichtig zijn spits opheft.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL NEDERHORST, ACHTERZIJDE.

De Sint Christoffeltoren...

't Is niet meer het oude spits, dat in 1662 gemaakt werd volgens model en tekening van broeder Joseph, recollect, terwijl op de nieuwe „Cappe” een nieuw beeld van den stadspatroon Sint Christoffel zou geplaatst worden van geslagen koper, verguld, lang negen of tien voeten.

Broeder Joseph, recollect, scheen zijn plicht goed gedaan te hebben; althans de Magistraat besloot op 28 December 1663 hem voor zijne diensten aan den „thoren deser stadt” een nieuwen hoed en zes rijksdaalders voor de reis naar Brussel te schenken, zeker niet te veel.

20 Mei 1892 was een dag van schrik voor „Remunj”. Toen sloegen drie bliksemstralen met korte tusschenpoozen naar omhoog, waarvan de derde té kwart voor zeven op den toren viel, langs het beeld in gescheiden stralen naar onder drongen en brand stichtten.

Er was geen redden aan, al jammerden de oude moedertjes, dat hun Christoffel in den gloed stond en verging. De toren brandde geheel uit; van de kerk brandde het dak af.

Maar spoedig was de groote schade hersteld en 20 Juli 1892 had men de kap van de kerk reeds voor een groot deel gericht. Had de toren vroeger veel van een gekurkte champagneflesch, thans is het een open, spichtige toren. Sint Christoffel is er niet op vooruit gegaan. Stond hij vroeger boven op de spits, als waker over de stad

Hoog in de ijle, blauwe lucht
Bij storm en onweersvlagen
Maar altijd sterk en onbeducht
Uit glad metaal geslagen.

Thans staat hij meer naar beneden onder een baldaquin, wat een spotvogel aanleiding gaf, om aan de kerk op te plakken, daags na de plaatsing van het beeld, in onvervalscht plat.

Waat het Christoffel noe gedaon?
Det dè in 'n vogelskooi mot stoan.

Maar dat heeft onze goede beschermheilige zich niet erg aangetrokken en ziet met goedig oog neer, op de mooie Munsterkerk en op de ouderwetsche huizen, waarvan er nog enkele in wezen zijn, als het Gothieke huis in de Brugstraat en het prachthuis „de steenen trappen”, en op de groene versiering van pleinen en gaarden.

En zijn gulden rok, zijn staf en het Christus kindje, dat hij op zijn forsche schouders torscht, blinken en fonkelen in de zon, dat het een lust is.

Sint Christoffel laat het lieve stadsleven dááronder begaan, tot zoolang, zegt de legende, als alles rustig blijft. Wordt het hem te erg, dan komt hij af en jaagt de rustverstoorders met zijn knoestigen stok ter poorte uit. Maar onze chronieken vermelden deze straf oefening tot nog toe niet.

Roermond,

A. F. VAN BEURDEN.

NEDERHORST(-DENBERG)

II.

MEET al deze fraaie bedrijven uit vroeger tijd, is echter de praktische zijde, die waarin onze tijd zoo bijster uitmunt, niet vergeten; de toepassing van het verstandelijk-perfecte in de ruimte, door het zuivere gevoel voor stijl geschapen, beide ter schooner harmonie. Het is niet zoo onhoudbaar als het lijkt, te beweren,

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE OPRIJLAAN,
DIE THANS NIET MEER ALS ZODANIG DIENST DOET.

Schnabel, sc.

Foto Aug. F. W. Vogt.

KASTEEL NEDERHORST. HET VOORMALIG INRIJHEK AAN DE NIEUWE VECHT.

niet op 't romantische, maar op 't praktische thans berekend is, alle noviteiten zijn toegepast. Van uit 'n apart gebouwtje, waar 'n Dieselmotor van ongeveer 20 P. K. 'n dynamo in beweging brengt en tevens verschillende anderen kleinere machines, als de pompen, die het water uit de wel in het hoogdrukreservoir, staand in de machinekamer en in een der hoektorens van het kasteel in een reservoir stuwet, als de installatie voor het gas, dat in de badkamer-inrichtingen dienstdoet en verder overal elders, waar de verhitting door electriciteit te veel stroom zou kosten, wordt geheel de leiding van een en ander geregeld, welke zich tevens uitstrekt tot de woningen der arbeiders van het goed, welke op korten afstand van het huis aan de nieuwe Vecht gelegen zijn. Deze modelwoningen, allen met tuintjes, worden mede van electriciteit voor licht en van water voorzien. Ze zijn op de meest praktische wijze ingericht. Bij hun bouw kwam bovendien 'n eigenaardige bodemgesteldheid aan 't licht, die in betrekking tot den heuvel, waarop de Kerk (vandaar de naam Nederhorst-den-Berg) van 't dorp gebouwd is, wel belangwekkend mag heeten. Hierover echter later.

Het gebouwtje waar de machinekamer in gehuisvest is, maakt deel uit van 'n sierlijk complex dat geheel is opgetrokken in Lodewijk XIV stijl, en bovendien behalve de stallen nog 'n kleine zuivelinrichting bevat, met modelstal voor het vee, waar de

er op gericht is, om de meeste schoonheid en ruimte in levenskracht te kweken door een der schoonste dingen den mensch in handen gelegd: die der veredeling van de natuur en haar produkten!...

(Slot volgt).

TOM SCHILPEROORT.

EEN SPLINTERNIEUW DORP.

ER komen tegenwoordig zooveel Hollanders in het mooie Sauerland, waarbij ze ook hun tochtjes tot in 't Waldecksche uitstrekken, dat de reuzenbouw der Ederthalsperre ook bij ons geen onbekende onderneming is. Staande op de hoogten van het Waldecksche Slot heeft menigen tevergeefs getracht zich een voorstelling te maken hoe dat land westwaarts ervan over een drietal jaren er wel uit zal zien, wanneer heel dat gedeelte van het bekoorlijke Ederdal met zijn dwarsdalen over 27 Kilometer lengte één groot bergmeer met cementen bodem zal zijn geworden.

De groote afsluitdam aan den voet van den Slotberg heeft thans grootendeels reeds zijn hoogte van 48 meter bereikt bij een lengte van 400 meter; 300.000 kubieke meter muurwerk zullen daar het groote bassin afsluiten, dat binnen enkele jaren gereed is om den waterstand van den Wezer te regelen en de bevaarbaarheid van het Mittellandkanaal te verzekeren.

't Is om van te duizelen, een verzamelmekken van 1200 Hectare oppervlakte, op sommige plaatsen 40 meter diep, dat liefst 200 miljoen kubieke meters water bevatten kan; een onderneming, welke de Pruisische regeering op een half miljard mark zal komen te staan!

Drie dorpen zullen geheel verzvolgen worden onder de stijgende wateren, twee zullen er grootendeels een zelfde lot ondergaan. We denken ons even in den toestand van die 150 gezinnen, geboren en getogen daar onder in het dal, waar de Eder zoo rustigjes haar weg door de weidjes en langs de akkers neemt. Ze zullen huis en hof voorgoed vaarwel hebben te zeggen, hun dorpsstraat, hun vruchtboomen, hun akkers, in erfelijk bezit vanouds met noeste vlijt bebouwd, hun eigen dorpsleventje met de eigen burens, de familiegroep in een lief geworden omgeving, ook het kerkhof, de laatste rustplaats hunner dooden. — alles, alles zal worden overstromd en begraven blijven onder in het meer.

Zeker, — ze worden ruim schadeloos gesteld, voor 700-1200 mark per morgen bezit moesten ze alles overgeven. — maar we voelen toch even met hen den naderenden ondergang van eigen erfenis goed, we duchten mede het vertrek naar een geheel nieuwe, vreemde omgeving, het „quo vadis” voor die eenvoudigen.

Foto Aug. F. W. Vogt.

KOETSHUIS EN DIENSTWONINGEN AAN HET VOORPLEIN VAN KASTEEL NEDERHORST.

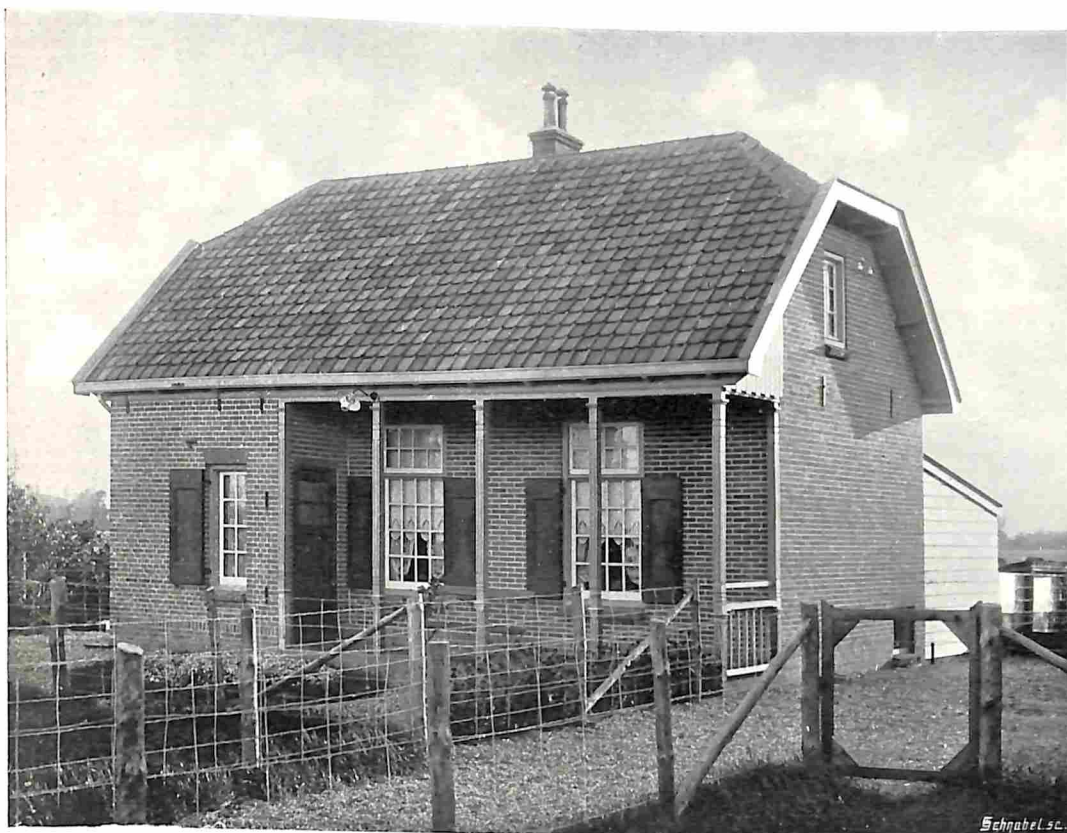

Foto Aug. F. W. Vogt.

KASTEEL NEDERHORST. EEN DER MODEL-ARBEIDERSWONINGEN.

Daarom deed het ons goed dezer dagen een bericht te ontmoeten hoe er door een 17-tal boeren uit de ten ondergang gedoemde dorpen Berich en Bringhausen in het Waldecksche bij Arolsen een geheel nieuw dorp is gesticht, Neu-Berich, dat binnen negen maanden tijds splinternieuw is verzezen en 13 Juli l.l. feestelijk werd ingewijd. Tegen 500 mark per morgen konden ze daar gezamenlijk grond kopen, de staat stelde den binnenlandschen landverhuizers een regeerings-architect ter beschikking. Deze slaagde erin een geheel te ontwerpen, dat de motieven der landelijke bouwkunst toepassend, een frisch en kleurig Waldecksch dorp opleverde, met de gebruikelijke donkere balkenvakken in den witbepleisterden bovenbouw, terwijl de losse groepeerings van huizen en schuren alle stijfheid van nieuwere bouwwijken mist. Natuurlijk is met de nieuwste wijzen van stalbouw enz. rekening gehouden, om het bedrijf ineens op de hoogte van dezen tijd te kunnen beginnen. Wanneer de pas geplante boomen en nieuw-aangelegde boomgaarden wat meegroeien willen, zal Neu-Berich binnen enkele jaren een modeldorp genoemd kunnen worden.

Aardig is, dat het kerkje van Berich, een mooi bouwwerk uit de 14de eeuw voor den ondergang bewaard blijven zal. Wel wordt het afgebroken, doch op wagens geladen worden de deelen een dagreis ver overgebracht naar het nieuwe dorp, om daar weer te worden opgebouwd, zoodat de Berichers in hetzelfde kerkje als hunne voorvaderen trouwen zullen en hunne kinderen ten doop houden.

Nog verwacht men nieuwe landverhuizers uit de ten ondergang verwezen dorpen in het Ederdal. De oogst van dit jaar mogen ze er reeds niet meer in de oude schuren opbergen, zoodat de nijpende vraag „waarheen?” in Neu-Berich ruimte voor een oplossing vinden kan, wanneer men slechts het voorbeeld der pioniers volgen wil.

G.

OORLOG AAN DE BRUG.

Uit het Italiaansch van Gabriele d'Annunzio.
(Slot).

MAAR de belangrijkste epische episode uit deze kroniek van de cholera is „de Oorlog aan de Brug”. Er is een veete van ouden datum tusschen Pescara en Adriatisch Castellammare, de twee door de rivier gescheiden plaatsen.

De vijandige partijen wedijveren op den duur met elkaar in beleedigingen en in pogingen om elkaar's welvaart tegen te houden. En aangezien Pescara bloeit door verscheiden aldaar uitgeoefende takken van nijverheid, zijn de Castellamareesen er altijd op uit om door allerlei listen en lokmiddelen de kooplieden naar hunnen oever te trekken.

Nu hangt de oude houten brug in quaestie op groote, sterk geteerde booten, die aan kettingen vast liggen en door stevige balken saam verbonden zijn; evenwel niet zóó stevig of de vrij losliggende planken piepen en kraken onder het wicht van de karren; bij het overtrekken van troepen waggelt het huppelend reuzengevaarte, en klinkt als een trom.

Eénmaal 's jaars wordt San Cetto, de Beschermheilige van die brug, daar met grooten praal neergezet om de groeten in ontvangst te nemen van de zeelui der in den omtrek geankerde schepen. En zoo brengt dat primitieve bouwwerk dat als monu-

ment uit de oudheid bijna iets heiligs heeft, den vreemdeling onder menschen van voorvaderlijke zeden en gewoonten.

Die brug is het middelpunt van de onderlinge haat der Pescareesen en Castellamareesen. Hoe gaarne zou telkens de tegenpartij de ankertouwen doorsnijden en de zeven steun-booten laten schipbreuk lijden, want die brug is noodig voor het vervoer van koopwaren naar de omliggende streken.

Dat verschijnen van de cholera gaf dus in Castellammare een mooie gelegenheid om met groot vertoon van landelijke troepen aan Pescara den toegang af te snijden tot den breeden straatweg die van af de brug naar verschillende richtingen leidt. De bedoeling was door een soort van beleg de stad in te sluiten, koopers en verkoopers die uit gewoonte op den rechteroever handel dreven, naar hun markt te trekken, en zoo, na den vijand tot werkeloosheid gedwongen te hebben, als overwinnaar uit het strijperk te treden. Men bood den eigenaars van de Pescareesche visschersvaartuigen twintig carlini voor elke honderd pond visch, onder voorwaarde dat de schuiten aan den kant van Castellammare zouden laden en lossen en dat die overeenkomst omtrent den prijs geldig zou blijven tot aan Kerstmis.

In de week vóór Kerstmis echter stijgt de prijs der visch gewoonlijk tot meer dan vijftien dukaten de honderd pond; het listige voorstel werd dus niet aangenomen; eerder lieten de visschers hunne netten ongebruikt.

Hierop verspreidde de slimme vijand het gerucht dat de ziekte in Pescara een groote sterfte veroorzaakte; om zóó de menschen uit den geheelen omtrek op te zetten tegen de onschuldige stad waar de cholera al lang verdwenen was.

Met geweld werden enkele niets vermoedende voetgangers geweerd; soms ook hield men ze gevangen. Aan de grenslijn van de twee steden trad een groep hellebardiers van den ochtend tot den avond met veel drukte en geweld op tegen elkeen die de grens naderde.

In Pescara begon men geprikkeld te worden door die onrechtvaardige handelwijze; door den gedwongen lediggang kwam er armoede in den werkenden stand, terwijl de handel geheel stil stond. De geheele bevolking, in blakende gezondheid, stond

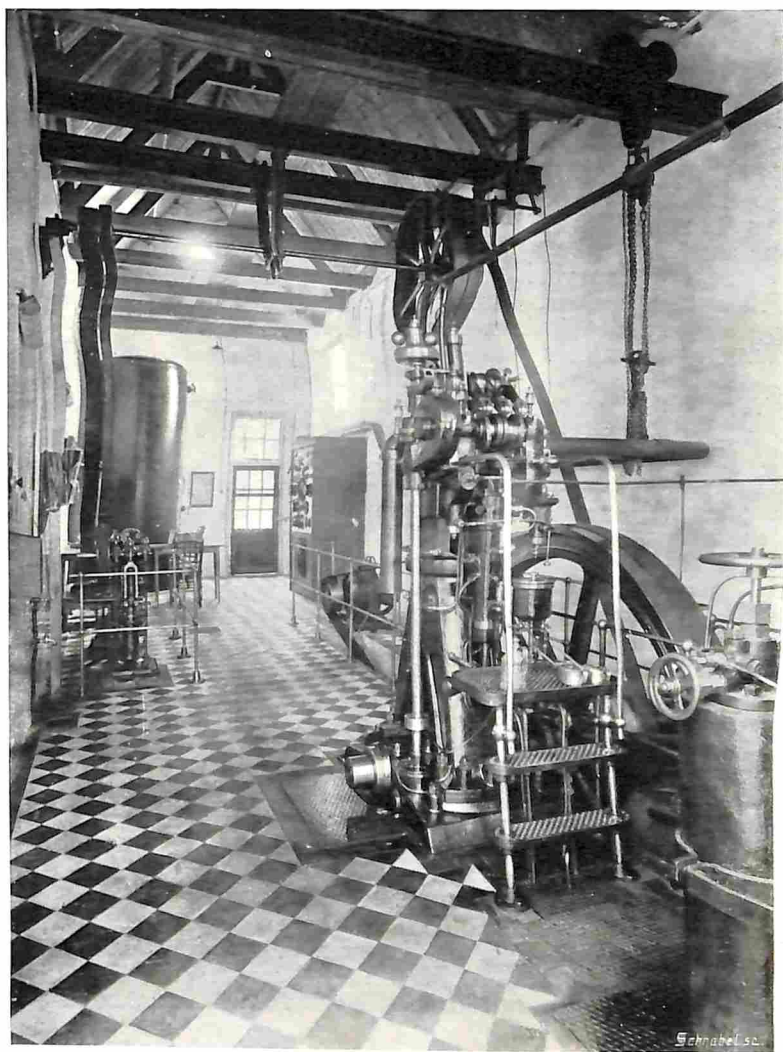

Foto Aug. F. W. Vogt.

KASTEEL NEDERHORST. DE MACHINEKAMER.

er op haar gewone bezigheden te hervatten.

Volksredenaars verzamelden groepjes om zich heen, die luid waren in hun bijvalsbetuigingen. Het volk werd zeer oproerig. Vooral vond veel bijval het verhaal van Moretto di Claudia's heldenfeit: met geweld was hij door de hellebardiers heen gebroken, nadat men hem vijf dagen lang in het lazareth had gehouden zonder eenig ander voedsel dan brood; door het venster ontsnapt, was hij de rivier overgezwommen en druipnat, lijgend en uitgehongerd in zijn huis aangekomen.

Intusschen maakte de burgemeester, die den storm zag aankomen, zich gereed om met den Grooten Vijand te Castellammare te onderhandelen. De burgemeester van Pescara is een nietig, klein mannetje, meester in de rechten, met een ridderorde, een vettigen krulbol en sluwe oogjes. De Grooten Vijand is een gedegenereerde afstammeling van Gargantua: een kolossale figuur, sprekend met een donderende stem. Het onderhoud had plaats op neutraal terrein; de doorluchtige prefecten van het naburig Teramo en Chieti waren er bij tegenwoordig.

Tegen den avond echter kwam een der gewapende grenswachters in Pescara om een boodschap aan de Raadsleden over te brengen. Toen de volksleiders hem zagen, sprongen zij op hem af, en duwden hem langs den oever voort tot in het ziekenhuis, onder luid applaus van het door den heerlijk rooden zonsondergang opgewonden plebs.

Hierop kwam van den tegenovergestelden kant uit de wilgenstruiken een troep Castellammareesen, die door heftige gebaren en luide kreten zich verzetten tegen deze belediging. De aanvallers lieten zich ook niet onbetuigd. En de gevangene stompte en trapte in het lazareth uit alle macht tegen de deur, brullend:

„Doe open! doe open!”

„Blijf daar gerust, je zult er lekker slapen”, riep het volk spottend, en een van hen riep wreedaardig:

„O, als je wist hoeveel menschen daar binnen gestorven zijn! Ruik je het niet? Voel je nog niets in je buik?”

En men stootte met gewerkolven tegen de deur.

Maar eindelijk kwam het burgemeestertje aan het hoofd van een troepje gewapenden den gevangene bevrijden; hij was bang zich den toorn van den Grooten Vijand op den hals te halen.

En het volk verzette zich door oproerige kreten tegen dezen lagen bevrijder van Castellammareesen; een geweldig rumoer. Het oproer verbreidde zich door geheel Pescara; alle winkels waren gesloten, de geheele bevolking, rijk en arm, was op straat, schreeuwend, druk gesticulerend, allen vervuld van één zaak.

Plotseling echter stond een volkstribuun op; de groepen verdeelden zich. En onder den indruk van den dag-vrijaf, van de heerlijk zoete lucht die als wijn werkte, kregen de Pescaraesen hun aangeboren vrolijkheid terug en zij maakten verder oproer lachend, spottend, voor de aardigheid, uit zucht naar een nieuwtje.

Intusschen wist de Grooten Vijand, steunend op de slappe houding van den kleinen burgemeester, alle bemiddelingsvoorstellen af te wijzen.

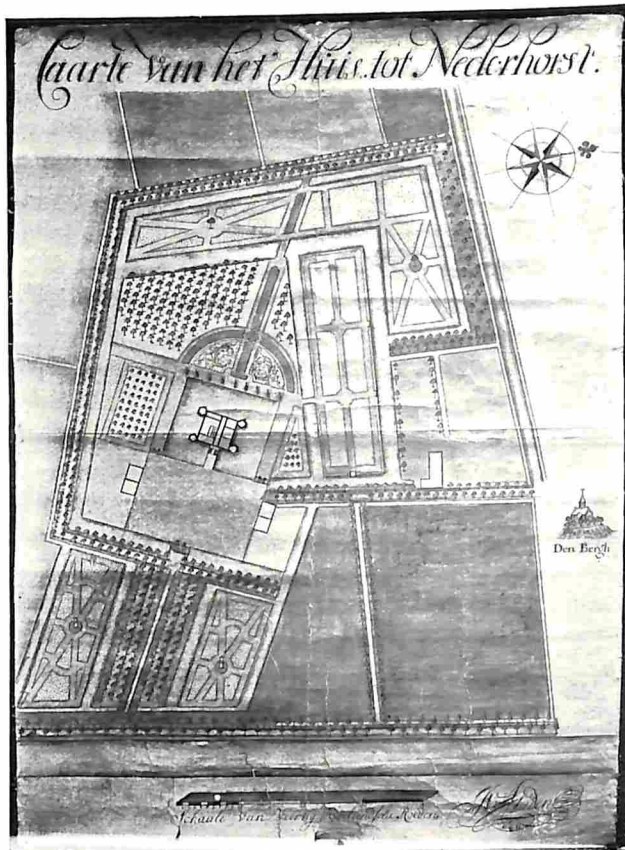
Vroeg op den morgen van ^{*} ^{*} ^{*} Allerheiligendag, terwijl in de kerken de ochtenddienst gehouden werd, ging Antoino Sorrentino, een der meest gezochte volkstribunen, de stad door, gevolgd door een steeds aangroeiende menigte die telkens luidruchtiger werd. Aangevuurd door zijne toespraken, ging de heele optocht naar het stadhuis. De straten hadden nog een blauwe schaduw; alleen de daken der huizen waren zon-verlicht. Vóór het paleis was het een ontzettend tumult: schreeuwen, gefluit, dreigen met de vuist, en boven de hoofdenmassa wapperden stukken rood doek, als werden zij door den volksadem in beweging gebracht.

Niemand verscheen op het balkon; langzaam daalde het zonnegoud van het dak op den grooten zonnwijzer vol zwarte cijfers en lijnen. Grooten vluchten duiven fladderden boven in het hemel-azuur van het torentje der d'Annunzio's naar den grooten kloktoren.

Steeds dreigender werden de kreten. Een troepje belhamels belegerde de stadhuisstrappen. De kleine burgemeester, bleek, doodelijk verschrikt, gaf toe, hij legde zijn ambt neer; door gendarmes beschermd trad hij naar buiten, gevolgd door de gemeenteraadsleden. Hij verliet de stad.

Het stadhuis werd gesloten. Een volslagen anarchie; de volksooploop bewoog zich in de richting van Chieti; want van daar wachtte men den in der haast te hulp geroepen prefect.

Maar de zacht koesterende zonnestrallen brachten langzamerhand de woede tot bedaren. Op den breeden straatweg liepen de vrouwen, voor den kerkgang gekleed in veelkleurige zijde, behangen met kolossale ornamenten van zilver-filigraan en gouden

TUINPLATTEGROND UIT DE 18de EEUW.

waar de zonverwarmde huizen een lauwe hitte uitstraalden, en er ging een loome, kwijnende weekheid uit van den ultramarijnen hemel, van de rozen aan de vensters, van de witte muren, en vooral van den roem dier plek, bekend als woonplaats der mooiste exemplaren van Pescaraesische jeugd. Het ontzettend groote, vervallen huis van don Fiore Ussorio is een kweekplaats van bloeiende jongens en aanvallige meisjes.

Langzamerhand begon het ongeduld van het volk te bedaren, en men sprak nu en dan over onverschillige zaken.

Wel luisterde men nog gretig naar wonderbare verhalen van een der volksleiders omtrent de ezelachtigheid der doktoren, en van merkwaardige genezingen op eigen hand door het drinken uit een paardentrog of uit een waschkuip met vuil water; maar op de balcon, aan de vensters, onder de loggia's, overal trokken specimen van vrouwelijk schoon de aandacht; al de mannen keken in de felle zon op naar deze verschijningen. Er volgden korte samenspraken tusschen vensters en straat. De mannelijke jeugd riep de schoonen sterk gepeperde complimenten toe, die de vrouwen beantwoordden met afwerende gebaren of hoofdschuddend, nu en dan ook door luid lachen. Als kristallen kralen vielen de frissche lachjes uit die monden op de mannen, met blikken vol begeerten naar hen opziende.

De door de witte muren uitgewasemde hitte vermengde zich met die der op elkaar gepakte lichamen, en had een enerverenden invloed op de door het lange wachten nog nuchtere menigte.

Plotseling verscheen op eene loggia Ciccarina, de schoonste der schoonen, de roos der rozen, de liefvallige en veel-liefhebbende Pescaraesische, zij die door allen begeerd werd. Gelijktijdig wendden aller blikken zich naar haar. Zegevierend stond zij daar, stil, met een glimlach, als een dogaresse tegenover haar onderdanen. De zon bescheen het volle gelaat dat deed denken aan een sappige vrucht. De lichtgekleurde haren, waaronder het als door een gouden vlam flikkerde, vielen in lokken op het voorhoofd, de slapen, den hals. Van haar geheele persoon ging een sterk zinnelijke bekoring uit.

Zoo stond zij, alleen maar glimlachend, tusschen twee kooien met meerlen, zich niet beledigd gevoelend door de begeerten die in de tot haar opgeheven oogen flikkerden.

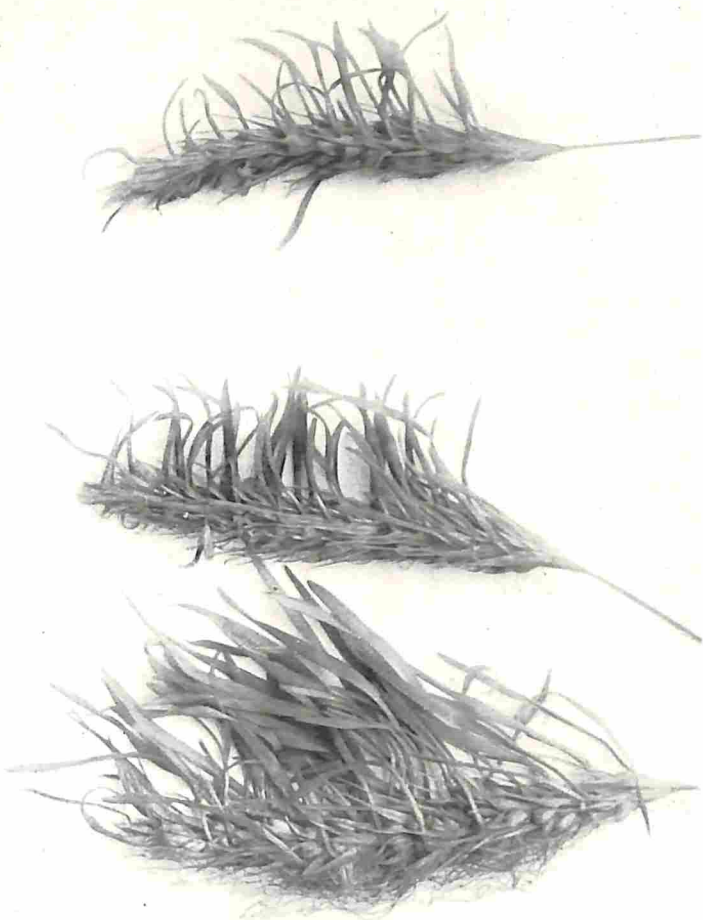
De meerlen floten. Er werden verliefde liedjes aangeheven naar de loggia. La Ciccarina ging, steeds glimlachend, naar binnen. De volksmenigte bleef staan, als verblind door dat vrouwelijk schoon, door het felle licht, loom en krachteloos onder de eerste aanmaningen van den honger.

Toen vertoonde zich een der gedelegeerden aan een venster van het raadhuis, en riep met krijschende stem:

„Burgers, binnen drie uren zal de zaak beslist worden!” . . .

DE METSELBIJEN.

IN zijn geschriften wijdt Réaumur een afzonderlijk artikel aan de wilde bij, wie hij den naam van metselbij geeft. Ik stel me voor die geschiedenis nader aan te vullen en het diertje thans van een zijde te beschouwen, die blijkbaar aan de aandacht van den beroemden natuuronderzoeker ontsnapt is. Ik kan den lust niet weerstaan als kleine inleiding te vermelden onder welke omstandigheden ik bij toeval met dat vliesvleugelig insect kennis maakte.

EEN GEVOLG VAN DEN NATTEN ZOMER.

UIT DE RIJPE KORRELS DER ROGGE-AREN, WELKE OP DEN GRONDGEVALLEN ZIJN DOOR DE HEVIGE REGENS EN WEGENS HET ONGUNSTIGE WEER NOG NIET GEOOGST, ONTSPRUITEN NIEUWE LOTEN. VOORAL OP DE MIDDELSTE EN NOG MEER OP DE ONDERSTE AFBEBELDING VALT DIT DUIDELIJK WAAR TE NEMEN.

last had. Laten wij een zijner lessen bijwonen. Aan de orde is de behandeling van den barometer. Gelukkig bezit ons gymnasium zoo'n instrument. Het oude ding hangt hoog aan den muur, buiten het bereik van profane handen, en zit dik onder het stof, doch weer niet zóó of de woorden: *storm, regen, mooi weer* enz. in groote letters op 't plankje gegrift, zijn nog duidelijk te lezen.

„De barometer”, aldus spreekt de goede abt tot zijn leerlingen die hij aartsvaderlijk tutoyeert, — „de barometer kondigt ons aan of 't weer mooi of slecht zal wezen. Je ziet de woorden, *storm, regen, veranderlijk* toch wel op 't plankje staan, Bastiaan?” waarop Bastiaan, de snuggerste van de klasse, die zijn boek al eens heeft doorgebladerd en beter op de hoogte van den barometer is dan zijn leermeester, een bevestigend antwoord geeft.

„Hij bestaat,” aldus vervolgt de abt, „uit een omgebogen glazen buis met kwikzilver gevuld, dat rijst of daalt, al naarmate het weer mooi of leelijk zal worden. De korte arm van de buis is open; de andere — de andere — nu ja, dat zien we straks wel. Och! Bastiaan, je bent nog al lang, klim jij even op een stoel en voel eens met je vinger, of de lange arm open of gesloten is. Ik herinner me dat niet zoo goed meer.”

Bastiaan klimt op den stoel, rekt zich zoo ver hij kan uit en betast met zijn vinger het uiteinde der lange buis, en terwijl een schalksche glimlach zijn bovenlip doet krullen, waarop zich reeds 't dons van een wassenden knevel veroot, roept hij:

„Ja, ja, de lange arm der buis is van boven open, ik heb het duidelijk gevoeld.”

En om aan zijn nasporingen elken schijn van oppervlakkigheid te ontnemen, herhaalt Bastiaan met volmaakten ernst zijn onderzoek, terwijl zijn medeleerlingen, van het geheele geval op de hoogte, moeite hebben niet in lachen uit te barsten.

Eindelijk spreekt de abt onverstoort kalm: „'t Is goed Bastiaan, kom nu maar weer beneden en noteert nu allen in uw opschrijfboekjes, dat de lange arm van een barometer open is. Zoo iets vergeet men zoo gemakkelijk. Ik zelf was 't een oogenblik kwijt!”

Zoo onderwees men destijds de physica!

Een van de vakken, die de sympathie zoowel van onderwijzers als van leerlingen genoot, was de geometrie in 't vrije veld, de practische landmeetkunde. Wel had 't Gymnasium geen enkel noodzakelijk instrument, maar ik met mijn vorstelijk inkomen van wel 700 francs, mocht geen oogenblik aarzelen van mijn kant in die leemte te voorzien.

Dies werden meetketting, piketpaaltjes, waterpasinstrument, winkelhaak en kompas op mijn kosten aangeschaft. Een graphometer van klein model, ter waarde van wel een rijksdaalder, werd me vanwege de inrichting verstrekt,

Men schreef 1843: een heel gewichtig jaar in mijn persoonlijke chronologie! Dat toch was 't jaar, waarop ik als 18-jarige jongeling pas van de normaalschool te Vacluse met mijn hulpacte en mijn jeugdige geestdrift geplaatst werd als onderwijzer aan de voorbereidende afdeeling van 't gymnasium te Carpentras. Heel weelderig en hygiënisch was de inrichting van 't schoollokaal niet! Verbeeld u een ruimen kelder, welks muren door een tegen den buitenmuur geplaatste pomp, voortdurend vochtig waren. 't Daglicht kwam bij gunstig weer door de geopende deur, anders drong het alleen door de kleine, in lood gevatte ruitjes van een, met tralies voorzien, gevangenisraam.

Een langs de muren geplaatste bank bood een zitplaats voor de leerlingen, terwijl een rieten stoel, die betere dagen gekend had, een zwart schoolbord en een pijpje krijt het meubilair voltooiden.

's Morgens en 's avonds werden daar met klokgelui een vijftigtal straatbengels in saamgedreven, voor wie *De Viris* en de *Epitomae* te geleerde kost was. Het uitschot van „*Rosa*”, de roos, kwam bij mij onderricht in 't spellen genieten. Kleine en groote jongens, leerlingen van geheel verschillende ontwikkeling en uiteenlopenden aanleg zaten daar in bonte verscheidenheid bijeen, doch allen wanhopig eenstemmig, als 't er op aankwam hun meester een poets te bakken, hun jeugdigen meester, waarvan eenigen zijn leeftijd hadden, enkelen zelfs zijn oudere waren. De allerkleinsten onderwees ik de ontbinding der woorden in lettergrepen, de meergevorderden leerde ik de houding der pen, als ze eenige gediceerde woorden op de knieën moesten schrijven, aan de grootsten ontsluitte ik de geheimen der breuken, ja zelfs de mysteriën van 't theorema van Pythagoras. En om deze woelige bende in bedwang te houden, aan ieder individu dat werk te geven, hetwelk met de mate zijner ontwikkeling in overeenstemming was, om de aandacht wakker en de verving buiten die troosteloze en druipnatte wanden te houden, had ik als eenig hulpmiddel niets dan het levende woord, als eenig wapen mijn pijpje krijt!

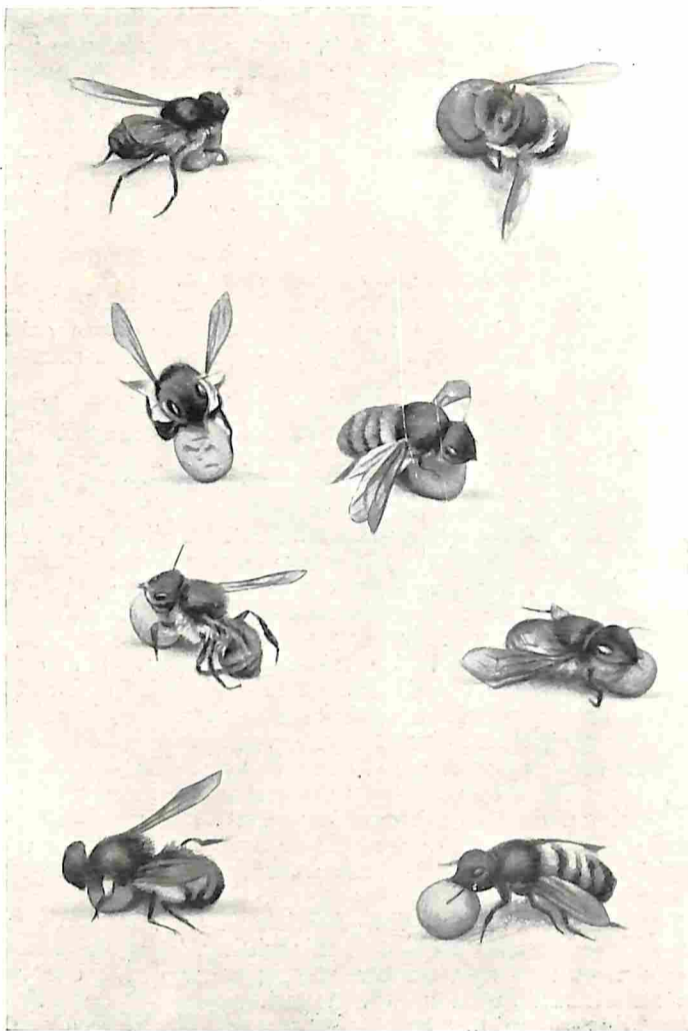
Voor alles, wat geen Latijn of Grieksch was, betoonde men in de andere klassen de grootste minachting. 't Volgend staaltje moge u doen zien op welk een treurig laag peil het onderwijs in de natuurkunde toen stond, in verhouding tot de zorg die in deze dagen aan dit leervak wordt gewijd. Onze directeur was de waardige abt X., een uitstekend mensch, die zich blijkbaar meer aangetrokken gevoelde tot de wetenschap, inzonderheid

tot de studie der natuurkunde, dan tot de zorg voor keuken en kelder, waarmee hij dan ook een zijner familieleden be-

Foto R. Teppe.

TARWE-AREN IN NORMALEN TOESTAND.

DE METSELBIJ DER SCHUREN BEREIDT HAAR
METSELSPECIE OP EEN DRUK BEGANEN WEG.
(IETS VERGROOT).

de ontbrekende driepoot moest ik er echter zelf bij laten maken, maar ik was ten slotte dan ook volledig toegerust.

Toen de lieve Meimaand in 't land was, verlieten we eenmaal 's weeks het sombere schoollokaal en togen in feestelijke stemming naar 't vrije veld. Men betwistte elkaar de eer de piketpaaltjes in bosjes van drie stuks gebonden, te torsen en menige borst zwol van trots als hij, beladen met de geleerde instrumenten des landmeters, door 't stille stadje naar buiten stapte. En ik zelf, nu, waarom het verzwegen, ook ik was niet weinig gestreeld het kostbare werktuig, den fameusen graphometer van een rijksdaalder, aan mijn hoede te zien toevertrouwd.

Ons operatieveld was een onbebouwde steenachtige vlakte, waarop zich geen struikgewas of haag van levend groen verhief, die mijn kudde aan mijn spiedend oog onttrok, of waar ik behoefte te vreezen, dat mijn leerlingen voor de verleiding van onrijpe abrikozen zouden zwichten. Op de onafzienbare vlakte, waarop men niets zag dan bloeiende thijm en rolsteenen, was plaats in overvloed voor alle denkbare veelhoeken; trapeziums en driehoeken konden er op alle manieren samengevoegd worden; de grootste afstanden konden hier met het meeste gemak uitgezet worden, ja zelfs een oude vervallen duiventil leende er zijn vertikaal aan de oefeningen met den graphometer.

Reeds op de eerste les in 't vrije veld trok iets verdachts mijn opmerkzaamheid. Stuurde ik een knaap weg om een paaltje in den grond te slaan, dan zag ik hem onderweg herhaaldelijk stilstaan, zich bukken, opnieuw opstaan, zoeken, weer oprijzen, zich hoegenaamd niet bekommerend om de ontvangende opdracht. Een ander, die de piketten uit den grond moest trekken, nam bij toeval in plaats daarvan een keisteentje op, dat er vlak naast lag; een derde betoonde zich volmaakt onverschillig omtrent de grootte van den gemeten hoek en wreef kalm een kluit aarde tusschen zijn vingers fijn. Het meerendeel snapte ik, zuigende aan een stroohalmpje, terwijl ze den veelhoek in den steek lieten en zich van 't trekken der diagonalen een bitter beetje aantrokken. Wat had dit toch te beduiden? Ik kwam dat heel gauw te weten. Aan 't kind, die geboren snuffelaar en opmerker, was reeds geopenbaard, wat den meester toen nog niet bekend was. Op de keisteentjes van 't terrein maakt een groote zwarte bij haar aarden nesten, waarin honig is, die mijn kleine landmeters er met een strootje uitzuigen.

Ik proef ook eens van den honig, dien ik wel een beetje sterk, maar toch vrij goed van smaak vind en schaar me aanstonds aan hun zijde en... kijk vooreerst niet meer naar den veelhoek om.

Zoo maakte ik voor 't eerst kennis met de metselbij van Réaumur, welker geschiedenis en geschiedschrijver me toen nog geheel onbekend waren.

Dit prachtige dier, met zijn donker violette vleugels en zijn deftig zwart fluweelen costume, zijn landelijke optrekjes op de

in de zon geblakerde kiezelsteentjes te midden der geurige thijm, zijn honig, die de dorheid van het kompas en van den winkelhaak een geurig bijsmaakje verleenden, lieten niet na een zekere bekoring op mij uit te oefenen en ik rustte niet, voor ik meer van 't diertje wist, dan hetgeen mijn leerlingen mij er van hadden geleerd, nl. hun cellen met behulp van een strootje van den honig te berooven. Toevallig had mijn boekhandelaar van den honig te berooven. Toevallig had mijn boekhandelaar van den honig te berooven. Toevallig had mijn boekhandelaar van den honig te berooven.

Mijn schitterend salaris, mijn 700 francs tractement waren toch zoowel voor den aankoop van geestelijk als van lichamelijk voedsel bestemd. En wat ik ten bate van 't eene te veel uitgaf, moest onvermijdelijk ten nadeele van 't andere komen; een noodzakelijkheid, die ieder ondervindt, voor wien de wetenschap een broodwinning is. De koop werd derhalve gesloten en daar hiermede een maand tractement gemoeid was, moesten er wonderen van zuinigheid verricht worden om het verstoorde evenwicht tusschen ontvangst en uitgaaf te herstellen.

Ik verslond 't boek in letterlijken zin; ik leerde er den naam van mijn zwarte bij in kennen; ik las er voor 't eerst eenige bijzonderheden betreffende het leven der insecten; ik vond er, in mijn verbeelding door een lichtglans omstraald, de vereerde namen van een Réaumur, een Huber, een Leo Dufour, en toen ik misschien voor de honderdste maal het boek doorbladerde, was 't of een inwendige stem mij toefluisterde: „Ook gij zult eens de geschiedschrijver dier beestjes zijn!” Wat is er van die jeugd-illusies geworden... Maar laten wij die treurige en toch tegelijkertijd ook weer zoo zalige herinneringen laten rusten en eindelijk eens met de beschrijving van onze zwarte bij een aanvang maken.

Met het woord „Chalicodoma” — hetgeen letterlijk beteekent: woning van kalk, van beton, van mortel — worden die vliesvleugelige insecten aangeduid, die hun cellen van nagenoeg dezelfde grondstoffen bouwen, als wij voor onze huizen bezigen, alleen draagt hun metselwerk een zeker „rustiek” karakter, het is veeleer de arbeid van een metselaar, die meer vertrouwd is met de bewerking van vochtige specie (z.g. pisé-arbeid) dan met gehouwen of gebakken steen.

In deze streken treft men er drie soorten van aan, die ik, naar de plaats waar ze zich bij voorkeur vestigen, wil aanduiden met de namen van: de Kiezel-Metselbij, de Schuur-Metselbij en de Heester-Metselbij.*)

Bij de eerste soort, die Réaumur met den naam van Muur-Metselbij (Chalicodome des Murailles) betitelt, zijn de beide seksen zoo verschillend van uiterlijk, dat een oppervlakkig beschouwer verbaasd staat ze uit hetzelfde nest te voorschijn te zien komen, en ze op 't eerste gezicht voor twee geheel verschillende dieren houdt. Ziet men het wijfje, deftig in het zwart fluweel gekleed, prijkkende met vier donker-violette vleugels, het mannetje daarentegen draagt steeds een pelsjasje van roodbruin bont. Bij de twee andere soorten, welke kleiner van gestalte zijn, kan men de mannetjes niet van de wijfjes onderscheiden, daar beide seksen hetzelfde bruin-rood grauwe genueanceerde costume dragen.

Volgens Réaumur kiest de Muurbij der noordelijker streken als grondslag voor haar nest een aan de zon blootgestelden nietgepleisterden muur, uit vrees, dat de pleisterlaag mogelijk loslaten en het behoud der cellen in gevaar zou brengen. Diezelfde voorzichtigheid heb ik haar ook in deze streken in acht zien nemen, alleen weet ik tot heden nog niet, waarom ze steeds de voorkeur geeft aan de door de gletschers meegevoerde rolsteenen, waarmee de rivierdalen als bezaaid liggen en ze zich alleen bij gebrek aan een dergelijke fundeering van een mijlpaal, een tuinmuur of iets van dien aard bedient.**)

De schuurbij is op dit punt minder kieskeurig. Is ze in groot gezelschap, dan treft men haar bij voorkeur aan op de binnenzijde van een schuurdak of op den onderkant der dakpannen, die voorbij den muur uitsteken. Is ze minder gezellig van aard — hetgeen heel vaak voorkomt — dan stelt ze aan het emplacement alleen dien eisch, dat het solide en warm zij. Ik heb haar aan 't werk gezien, zoowel op kei- als op metselsteenen, op 't hout der daksparren, ja zelfs op 't vensterruitje van een schuur, maar, even voorzichtig als haar zuster, zal ze haar woning nimmer optrekken op een basis van twijfelachtige stevigheid.

De heesterbij kiest zich in 't struikgewas, gemeenlijk op manskogte een takje uit, ter dikte van een stroohalm en op deze smalle fundeering verheft zich spoedig 't cementen gebouwtje, dat in voltooiden staat zich als een kluit aarde vertoont, waar het takje dwars doorheen schijnt gestoken te wezen. Is dit het werk van slechts één bij, dan is die bal niet grooter dan een abrikoos; hebben ook meerdere er aan gewerkt, hetgeen echter een zeldzaamheid is, dan verkrijgt het wel de afmetingen van een vuist.

(Slot volgt).

J. H. FABRE. (vert. door P. G.)

*) Bij Fabre staan ze vermeld als:

1°. „Chalicodome des galets”, dezelfde waaraan Réaumur den naam geeft van „Chalicodome des murailles”. Deze is stellig *Chalicodoma rufitarsis*. L. d. S. F. de grootste der drie, volgens Aclogue, Faune de France, wel 18 m.m. lang.

2°. „Chalicodome des hangars” = *Chalicodoma muraria* Fabr.

3°. „Chalicodome des arbustes” = *Chalicodoma sicula* Latr.

In ons land komen de *Chalicodoma*'s niet voor: toch hebben wij zoowel metselwespen (*Odynerus*) als metselbijen (*Anthophora*'s), maar dat zijn geheel andere soorten dan Fabre hier bespreekt.

**) Dit verschijnsel verklaart waarom dit dier bij Réaumur „Chalicodome des murailles” heet en door Fabre „Chalicodome des galets” gedoopt is. S. L.